

В. МУДРОУ

АЛБАНСКАЕ
ТАНГА

Вінцэсь Мудроў

Албанскае танга

*http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=18036399
Мультимедыйное издательство Стрельбицкого;*

Аннотация

У кнізе прадстаўлены апавяданні аўтара розных гадоў. Цэнтральным творам з'яўляецца новая аповесць «Албанскае танга», якая апавядае пра разрыў савецка-албанскіх адносін. У аповесці прысутнічаюць дзве сюжэтныя лініі, адна – непасрэдны канфлікт Хрушчова і Энвера Ходжа і гісторыя кахання албанскага студэнта і беларускай дзяўчыны.

Содержание

Гісторыя хваробы	4
Патрыцый	27
Зямля мая вечная	34
Конец ознакомительного фрагмента.	46

Вінцэсь Мудроў Албанскае танга

Гісторыя хваробы

На трэцім уроку мяне заўсёды цягне на сон. Сёння ў нас трэці ўрок геаграфія. Я сюд-туд правальваюся ў сонную замарач, нечыя цымяныя твары плывуць перад вачыма, прас-тору поўняць гэткія ж цымяныя пахі і аднекуль здалёк даля-тае абрыдлы голас геаграфічкі: «Да дошкі пойдзе Дасюлін».

Я ачомваюся. Дасюлін зь неахвотаю ўстае, гучна ляскае векам парты і пашчэнкі мае рассоўвае адчайны позех.

– А можна бяз грукату? – падае голас геаграфічка і, пры-чакаўшы Дасюліна, тыцкае яму ў руку ўказку. – Напачатку скажы – калі ты абкарнаеш свае пэцалы? Зарос як Галуза з Шутовічам.

Чувакі, якіх згадвае геаграфічка, вучацца ў дзясятым кля-се і носяць фрызуры «пад бітлоў».

– Маўчыш? Зусім ад рук адбіўся, – прамаўляе геаграфічка з пагрозлівай інтанацыяй, але потым мяняе тон і ў голасе яе чуецца зьедлівае задавальненне: – Ну тады пакажы нам асноўныя эканамічныя цэнтры Вугорскай Народнай рэспуб-лікі.

Мішка, праўдападобна, ня ведае дзе знаходзіцца сама Ву-

горшчына. Указка паўзе спачатку ў бок Балтыйскага мора, потым рашуча скіроўвае на поўдзень і няўпэўнена застывае пасярод жоўта-брунатнай падковы Карпат. Мапа, што вісіць на дошцы, адмысловая. На ёй не падпісаны ні гарады, ні краіны. Паспрабуй, знайдзі тут прамысловыя цэнтры.

Настаўніца ўдыхае паветра, каб паўшчуваць Дасюліна, ды тут з расчыненай фрамугі далятае мерны шоргат і хтосьці гучна загадвае:

– Цягніце, ... вашу маць!

Я хаця й сяджу каля вакна, але толькі цяпер заўважаю напятаю вярочыну. Вярочына злёгка матляецца ў бокі – яе нехта тузае – і за вакном, захінуўшы на нейкі час дзённае святло, паўзе чырвоны, зьбіты з негабляваных брусоў транспарант.

«51-я га-да-віна Вя-лі-кай Кастрыч...» – чытаю я задам наперад словы закліку, географічка ляпае далоньню па стала, патрабуючы цішыні, і ляпаньне тое заглушае доўгачаканы званок.

– Задзяўбла ўжо сваёй Вугоршчынай, – выдыхае мне ў спіну Мішка Дасюлін. – Нарадзілася там, ці што? А можа пятнаццаць сутак сядзела... за дробную хуліганку?

Мы выходзім ў калідор і я тузаю сябра за рукаво: географічка (па сумяшчальніцтву яна яшчэ й наша клясная кіраўнічка) сунецца сьледам і можа пачуць Мішкавы праклёны.

– А хай чуе, Палуёнас-Палуянчык недаробленая...

Летась клясная, Надзея Мікітаўна Палуянчык, пабралася шлюбам з мужыком па прозьвішчы Ёнас, і з тае нагоды атрымала падвойную мянушку.

Пад час пярэвы ўсе бягуць у буфэт, але мы зь Мішкам нікуды не бяжым. Стаім на сходах, назіраючы, як два дзядзькі – відаць, тыя самыя, што мацавалі транспарант, – спускаюцца празь люк са школьнага даху.

– Гляньма, замок не павесілі, – сябрук бліскае белымі, як на падбор зубамі, дае лёгкага высыптка недаростку, што таўчэцца пад нагамі, і калі дзядзькі зьбягаюць долу, шпарка ўзьбіраецца па прымацаванай да люка жалезнай лесьвіцы. Сьледам, азірнуўшыся, ўзьбіраюся і я.

Волкі вецер налягае на сьпіну, казыча шыю і тут жа дзьмухае ў твар, ды так хвацка, што на вочы наплывае сьлязіна.

Адсюль, з пляскатага даху, горад выглядае аграмадным і незнаёмым. Немаведама адкуль – ці то зь зямлі, ці то з нізкіх папяловых хмараў струменіць сіняе сьвятло і гэтай сінечай паляяныя навакольныя будынкі, згалелыя дрэвы, якія атачаюць школьныя майстэрні, і тонкая стужка ракі на даляглядзе.

Мяне раптам ахоплівае вострая радасьць. Я паціраю рукі, спрабуючы ўцяміць – з чаго гэта радуся, і сябрук, таксама пацёршы далоні, захоплена шапоча:

– Да вакацыяў – тры дні засталася...

На доле гучыць званок і дах прыкметна дрыжыць ад пры-

глушанага тупату. І хаця мы прамерзлі на ветры, лезем у паддашкавы люк без ахвоты. Бо каму ахвота вяртацца з паднябеснай вышыні ў прыцемны кляс.

– Пятровіч зноў будзе душыць пятлёй магнітнага гістэрэзысу, – бурчыць сябрук, патрапляючы ў тон маіх думак.

Наступны ўрок у нас фізыка, а выкладае яе Пятровіч – адзіны настаўнік, якога я паважаю.

У суботу надарылася неспадзеўка: перагарэў наш стары «Нёман». І гэта прыканцы футбольнага сэзона! Акурат сёньня мае куміры – менскія дынамаўцы – гуляюць дома з растоўскім СКА. І вось я сяджу ў Мішкавай хаце і гляджу футбольны матч. Тэлевізар у Мішкі клясны: «Тэмп-7»! Экран ці не ў два разы большы ад «нёманскага». Аднак усё псуе Мішкава бабуля. Бабулі 87 гадоў, і яна ўвесь час прагне з кімсьці пагаманіць. І хаця ні я, ні ўнук яе ня слухаюць, старая ўголас, з усхліпамі, згадвае як з іхнай вёскі бралі людзей на расейска-японскую вайну.

... Леанард Адамаў прарываецца па правым фланзе... перадае мячык Мустыгіну... мы з сябрам ускокваем з крэслаў і разам хапаемся за галовы: мячык пасля ўдару менскага форварда ляціць міма брамаў.

– А ў якім жа гэта было годзе? Ці то ў чацьвёртым, ці то ў пятым? – мармыча за нашымі сьпінамі бабуля, і пасля паўзы, пад час якой растоўскі брамнік выбівае мячык у поле, дадае: – Відаць, у чацьвёртым... тады яшчэ гарачае лета бы-

ло...

– Бабуля... – з інтанацыяй абарванай лаянкі гукае Мішка, – дай нам паглядзець футбол!

– А я што, не даю? – бабуля гучна смаркаецца ў хусьцінку. – Гэта ж ажнуль у Манчжурыю людзей павезьлі... Хведзька Ліхаманаў вунь з адарванай рукой вярнуўся, а Ваньку Залатуху дык зусім забілі... А які танцор быў! На вячорках калодкі да ботаў прывяжа, мазгочыць па падлозе...

– Бабуля, – плаксіва стогне ўнук, ды тут «Дынама» ізноў ідзе ў атаку і Мішка, ужо акрыялым голасам, прамаўляе: – Паглядзі лепш гульнію!

– А што тут глядзець! Бегаюць як ашалелыя... А чорны вуньдзека – гэта хто?

– Судзьдзя, бабуля, судзьдзя, – бязгучна, аднымі вуснамі шапоча сябрук, выцягнуўшы шыю і ўтаропіўшыся ў экран. Ды дзіва што! Белагаловы Сахараў прарываецца па цэнтры, абводзіць адразу двух армейцаў і мячык – я нават не ўгледзеў, якім чынам, – залятае ў сетку растоўскіх брамаў.

– А-аа, бляха! – крычым мы з Мішкам, захоплена абдымаемся, і сябрук хуткагаворкай, перакрываючы футбольнага камэнтатара, гарлае: – Памятаеш, у 65-м, першая гульня ў Менску... забілі нам тады, с-сукі... цяпер вось атрымай!

– Зусім малыцы здурнелі, – мармыча бабуля, спалохана хрысьціцца, але мы не звяртаем на яе ўвагі. – Менчукі вядуць зь лікам 1:0, і рэшту гульні даглядаем стоячы – нічога, апрача футбола, ня бачачы і ня чуючы.

Задаволеныя – дынамаўцы выйгралі, хай і зь мінімальным лікам – выкульваемся з сябруковага пад'езду і Мішка, згадваючы фільм «Цырк», які нядаўна круцілі па тэлевізіі, махае рукамі і пытаецца:

– Цяпер ты разумееш?

– Цяпер разумею! – адказваю я, таксама, з маршавым ім-пэтам, махаючы рукамі.

Гаворка, вядома, пра 87-гадовую бабулю.

– Вось у такіх цяжкіх умовах даводзіцца жыць, глядзець футбол і вучыць фізічныя законы, – Мішка нездарма згадвае фізіку; наша школа адзіная ў горадзе, дзе гэты прадмет, дзеля пэдагагічнага экспэрымэнту, вывучаюць паглыблена. – Праўда, бывае і цікавыя рэчы кажа, – сябар зыркае на вокны сваёй кватэры, – сёньня японскай вайной даймала, а ўчора ўвесь вечар пра немцаў ды партызанаў балакала. Ведаеш, чаму немцы да Масквы дайшлі? Таму што, як кажа бабуля, ніхто за савецкую ўладу ваяваць не хацеў. Думалі, пры немцах калгасаў ня будзе, новае жыццё пачнецца. І толькі як пабачылі, што немцы горшыя за камуністаў, тады толькі ў лес падаліся.

Прызнацца, я штосьці падобнае чуў і ад маці, але не надаваў таму ўвагі, і вось цяпер адчуў у сэрцы, якое толькі што трапятала ад радасьці, нейкую халодную паныласць. Паныласць гэтая выплывала зь цёмных кутаў двара, струменіла мляўкім сьвятлом ліхтароў; яе нёс, разам з папяровым сьме-

цьцем, гарэзнік-вечер, які цяпер, позьнім вечарам, стаў яшчэ больш няўрымсьлівым і рашучым.

Да майго дому ідзе разам. Мішка наагул гатовы цягацца хоць да ранку, балазе маці пайшла ў начную зьмену, а бацька, інжынэр-будаўнік, знаходзіцца ў замежнай камандзіроўцы. Будзе горад Дархан у братняй Манголіі. Бяз бацькі сябрук, як кажа клясная, зусім ад рук адбіўся: зьехаў на тройкі ды стаў адрошчваць валасы. Праўда, яны ў яго пакуль не такія даўгія, як у «бітлук» – Галузы і Шутовіча.

Па дарозе абмінаем школу. Школьны гмах зьліваецца з цемрай і ад таго здаецца аграмадным цыклёпам, які глядзіць на нас сваім адзіным вокам – асьветленым вакном. Сьвятло гарыць на першым паверсе і ў кволай, што ў той дзяжурнай аптэцы, яснасьці кратаецца чыясьці пахілая постаць.

Мы падыходзім бліжэй.

За сталом сядзіць старая вахцёрка і штосьці вяжа: у руках яе цьмяна бліскаюць вязальныя пруткі.

– Пазнаеш? Гэта тая корга, што мяне ў школу не пускала, – бубніць ля вуха Мішка Дасюлін. – У суботу сябрук забыўся зьменны абутак і цёткі-прыбіральшчыцы затрымалі яго каля школьных дзвярэй. – Чым бы яе пужнуць? – Мішка зыркае пад ногі, выглядаючы каменьчык каб шпурнуць у шыбу, ды раптам пляскае кулаком у далонь і бяжыць некуды ўбок, ляпаючы рукой па школьным падмурку.

Хвілю стаю ў непаразуменьні, маракуючы – куды гэта ён? ... і якім чынам зьбіраецца пужаць коргу? – і толькі калі сяб-

рук спыняецца каля пажарнай лесьвіцы, што вядзе на дах, становяцца зразумелымі ягоныя пляны.

Лесьвіца высокая, рукой не дастаць. Я згінаюся, Мішка-ва калена балюча цісьне на пазваночнік, потым, другім каленам, Мішка б'е мне ў вуха і, нарэшце, хапаецца за ніжнюю парэнчу. Мацаючы зьвінючае вуха, гляджу ўгору і шчыра зайздросчу сябру. Лезьці ў цямноцьці на школьны дах па пажарнай лесьвіцы, якая, да таго ж, уся праржавела і гучна рыпае – на такое ў нашай занюханай школе мала хто здольны. Штосьці ляціць згары, я адлятаю ў бок і на асфальт з гучным рэхам падаюць Мішкавы кеды – адзін, потым другі...

Мне нічога не застаецца, як прыхавацца за рог майстэрань і адтуль цікаваць за цёткай у асьветленым вакне. Старая вяжа, раз-пораз адкідваючы нітку ўбок, і толькі на імгненьне пакідае варушыць пруткамі ды салодка пазяхае. Змагаючыся з хваляваньнем, таксама спрабую пазяхнуць і ў гэты момант вахцёрка адцягвае нітку і рука яе – на кароткае імгненьне – застывае ў паветры. Цётка наструнена тузае падбародзьдзем, прыслухоўваецца і неўзабаве, кінуўшы на стол вязаньне і страсянуўшы наастачу пакульлем сівых валасоў, зьнікае зь відавоку.

На першым паверсе паволі, як бы з неахвотаю, запаляецца сьвятло і школьны гмах скаланаецца ад зычнагалосага званка. Самая пара сігануць дахаты, але ў руках маіх сьмярдзючыя Мішкавы кеды і я, увабраўшы голаў у плечы, бягу на паўсагнутых да лесьвіцы.

Званок неўзабаве аціхае, я ціснуся сьпінай да падмурку, каб прыхавацца ў прыцемку і на супрацьлеглым баку школы азваецца легкавушка. Ці не міліцыя?!

Чорт ведае колькі часу прамінула, пакуль над галавой не зарыпела жалезьзе і сябрук – з неверагоднай вышыні – абрынуў долу. І вось мы ўжо ляцім, як ачумелыя, у бок майстэрань і Мішка, на хаду насунуўшы кеды, задышліва выдыхае:

– Зь перапуду... пад стол залезла... потым ужо сьвятло ўрубіла!

Дзьверы, як заўсёды, адчыняе маці.

– Дзе гэта цябе носіць супраць ночы?

Ні слова ні сказаўшы, іду на кухню, дастаю зь лядоўні бутэльку малака і прагна, са стогнам, глытаю гаючую халадзёнку.

– Хто там за табою гнаўся? – цяпер ужо пытаецца бацька.

– У футбол гулялі...

Маці ідзе разаграваць кашу (ізноў, відаць, панцак... як я яго ненавіджу!), а я падаюся да свайго пісьмовага стала. Над сталом вісіць табліца чэмпіянату СССР па футболе. На перакрыжаваньні менскага «Дынама» і растоўскага СКА маюю тлустую адзінку.

– Што, выйгралі? – пытаецца бацька, прыклаўшы вуха да радыёлы. – Пасьля таго, як перагарэў тэлевізар, бацька цэлымі вечарамі сядзіць ля прыймача ды слухае варожыя радыёстанцыі.

– Йес! – ляканічна адказваю бацьку, сьліню хімічны аловак і маюю яшчэ больш тлусты нуль.

– Хто забіў – Малафееў ці Мустыгін?

– Сахараў, – адказваю, наструніўшы нюх, і задаволена крэаю. – З кухні цягне духавітым пахам грэчкі, а грэчку я люблю.

Доўга спрабую заснуць – сплю я ў сьвятліцы, на старой канапе, – але сон не ідзе і сэрца па-ранейшаму ўлякнута б’ецца ў грудзіне.

Усё ж такі малайчына Мішка! Я б да такога нават не дадумаўся – убіцца ў школу праз паддашкавы люк. А да люка трэба яшчэ па іржавай лесьвіцы лезьці. А па ёй, відаць, як школу збудавалі, ніхто і ня лазіў... Нечакана ў душы, пад самым сэрцам, пачынае ціхенька стагнаць трывожна-салодкая думка: а страшнавата сядзець ноччу ў пустым будынку...

Мінулай зімы ў нашай школе ладзілі вечар сустрэчы з выпускнікамі. І вось адзін выпускнік, ладна кірнуўшы ў сваім былым клясе, пабег па лесьвіцы ды так шпарка, што праскочыў першы паверх і па інэрцыі рынуў далей – у цёмны закутак, дзе прыбіральшчыцы захоўваюць сваё начыньне. Грымнуў там швабрамі ды вёдрамі, паваліўся і ўстаць ужо не здолеў. Так і заснуў, пад галаву мокрыя анучы падклаўшы. Сярод ночы прачнуўся, пайшоў у прыбіральню і так напужаў вахцёрку, што тая потым пачала заікацца...

– Што робяць, сволачы, – перарывае думкі сьцішаны баць-

кавы голас. – Свалачамі бацька называе чэхаў, пра якіх дзень да ночы распавядаюць замежныя радыёстанцыі.

Я прыслухоўваюся, але нічога ня чую, апроч дакучлівага зумканьня глушылак.

– Ма! – клічу я маці, якая ўжо сыцішылася ў спальні.

– Ну што табе?!

– А праўда, што напачатку вайны ніхто за савецкую ўладу ваяваць не хацеў?

Я пытаюся маці, але ў адказ чую незадаволеную бацькаву кашляніну. Адхінуўшыся ад прыймача, бацька глядзіць у мой бок.

– Хто табе такое сказаў?

– Мішкава бабця.

– Гэта тая... дзевяностагадовая? Зусім старая з глузду зьехала, – бацька аддзімаецца і двума пяцярнямі прылашчвае валасы на галаве – заўсёды так робіць калі хвалюецца. – Ты ж глядзі, нікому не пераказвай гэтую брахню.

– Якую брахню! – гэта ўжо маці прыспаным голасам азваецца са спальні. – Я сама бачыла тых салдат. Цэлы тыдзень міма нашай хаты ішлі. Брудныя, галодныя, страшныя... «Усё, – казалі, – больш ні сталінятаў, ні калгасаў ня будзе... ідзем дахаты».

– Яшчэ адзін Дубчак знайшоўся... Што ты сыну антысаветчыну пляцеш? Хочаш каб і у нас тут, як у Чэхаславакіі, контррэвалюцыя паднялася?

– Божухна, які дурны! – апалым голасам выдыхае маці.

Бацька яшчэ хвіліну шнарыць па этэры, потым сунецца на кухню і ўжо адтуль гукае:

– Ты свайго брата-паэта згадай! Дабалбочацесья, што і за вамі прыдуць!

Я ляжу з заплюшчанымі вачыма, слухаю, як бацька скрабе лыжкай, вычэрпваючы з рандолі рэшткі грэцкай кашы, і бачу асьветленае вакно і пахілую постаць вахцёркі.

– Ма!

– Ты дасі мне сёньня спаць? – маці рыпае спружынамі матрацу, – мне ўставаць а шостай. – Маці працуе мэдыястрой у паліклініцы і ўстае зь цёмнага рана.

– А чаму старыя цёткі вахцёркамі працуюць? Ім што, пэнсіі не хапае?

– Пражывеш ты... на калгасную пэнсію...

Маці зморана ўздыхае і народжаны тым уздыхам непрыемны скразнячок кранае душу.

... Летась мы ўсім клясам езьдзілі ў Маскву. Цэлымі днямі цягаліся па сталіцы, а ўноч спалі на матах у адной з тамтэйшых школ. Школа была старая, ці не дарэвалюцыйнай пабудовы. Аднае ночы мы зь Мішкам раздурэлі, не давалі нікому спаць, клясная нас і выставіла ў калідор. Селі ў цёмным калідоры на лаву, прыслухаліся і дурыкі вомігам выпетрыліся з галоваў. Нам падалося, што там, на верхнім паверсе, нехта ёсьць, нехта сыцішана ходзіць па рыплівай падлозе. Крокі былі ледзь чутныя, але вось памацнелі, гулка азваліся на лесьвічнай пляцоўцы, а калі зашоргалі па сходах, мы з Мішкам

рынулі ў спартзалю, дзе спалі аднаклясьнікі, леглі на свае маты, з галавой накрыліся коўдрамі...

А можа й дарма Мішка лез у школу?

Я стаю на ганку, чакаючы Дасюліна, мерзну і мяне працінае халодны пот і пачынаюць біць дрыжыкі. Хвілін празь дзесяць да ганку падыходзяць Галуза й Шутовіч з 10-га «А». За імі, па старой завядзёнцы, рушыць збой дзевяціклясьнікаў, пасярэдзіне якога прыкметна вытыркаецца кудлатая Мішкава галава.

Галуза з Шутовічам вялікія аматары ансамбля «Бітлз». З тае нагоды адгадвалі даўгія валасы – дзесьці да паловы вуха, – і дырэктар школы Тэлесфор Данатавіч Дунчонак (школьная мянушка Бздунчонак) на кожнай лінейцы пагражае «бітлхам» выключэньнем са школы, калі тыя не падстрыгуцца.

Перад тым, як пераступіць парог, Галуза з Шутовічам зачэсваюць валасы за вушы, прыўздываюць каўняры, наструньваюць насы. Дзерык наш былы вайсковец і па-старой вайскавай звычцы кожнай раніцы голіцца ды пырскае на твар нязьменны «Шыпр». Па тым адэкалённым смуродзе, што потым лунае ў паветры, Галуза з Шутовічам і вызначаюць – ёсць дзерык у школе, ці яшчэ няма.

Мы пераступаем, сьледам за «бітлхамі», парог і чуем злавесны голас:

– Шутовіч з Галузам! Да заняткаў не дапускаецца!

Дзерык стаіць пасярод калідора, шырока рассунуўшы ногі, і школьная малеча з двух бакоў пужліва абмінае яго, шоргаючы плечукамі па сыценах.

— А вы ня маеце права адхіляць нас ад заняткаў, — мармыча Галуза, і дзерык па-бацькоўску насьмешліва выдыхае:

— Гляньма, законы ты ведаеш, а вось правілы савецкіх школьнікаў ведаць не жадаеш. Зарасьлі з Шутовічам — вачэй не відаць!

— А што, правілы рэглямэнтуюць даўжыню валасоў? — падае голас Шутовіч.

— У правілах напісана, што вучні павінны мець ахайны выгляд! — Бздунчонак роблена пасьміхаецца і зыркае ў той бок, дзе стаім мы зь Мішкам. — Вунь, гледзячы на вас, ужо і дзевяціклясьнікі пачалі зарастаць!

Мы з Мішкам выскакваем на ганак. Волкі вецер працінае навылёт і мяне ізноў працінаюць дрыжыкі: гарачыя, несупынныя.

— Чаго трасесься, гэта ж ён пра мяне казаў, — Дасюлін устурбавана прылашчвае валасы, і школьную будыніну скаланае званок.

— Учора на даху прасыфоніла! — гучна, як на перагаворным пункце, крычу сябру на вуха, адчуваючы, як па целу разьліваецца млявасыць і пачынае шчыміць патыліцу.

Сьледам за намі на парог выкульваюцца кудлатыя небаракі.

— Бл-ляха, кантрольная па альгебры, а Бздунчонак на за-

няткі не пускае, – прамаўляе скрозь зубы Шутовіч, і Дасюлін запабежліва хапае яго за рукаво.

Хлопцы адыходзяць убок; Мішка штосьці тлумачыць Шутовічу, паказваючы рукой угору, той сьвятлее тварам і махае Галузу. Тулячыся да сыцяны, тройца бяжыць да пажарнай лесьвіцы і празь імгненьне я назіраю, як Шутовіч, трымаючы ў зубах важкую тэчку, лезе ўгору, а за ім, узьбіўшыся на Мішкавы гарбень, чапляецца за парэнчы Галуза.

Ззаду гулка бухаюць дзьверы і мы бяжым з сябрам па калідоры. Калідор пусты, калі не лічыць фізрука Лазкова, які стаіць каля шатні.

– Бздунчонак паставіў, – шапоча праз плячук Мішка Дасюлін і задаволена хіхікае.

Фізрук мае мянушку Вакзал (хтосьці даўмеўся прачытаць ягонае прозьвішча наадварот) і, як лічаць многія настаўнікі, ня мае клёку ў галаве. Вось і цяпер: чужакі ўжо ў клясе, пішуць кантрольную, а гэты ёлупень пільнуе іх ля ўваходу.

– Заўтра да Галузы йду... запрашаў... хочаш, разам пойдзем, – Мішка заварочвае на сходы і я за ім ледзь пасьпяваю. Ногі робяцца ватнымі, таму спыняюся, пераводжу дых.

Сястра Галузіна скончыла маскоўскі інстытут і паўгода стажыравалася ў Індыі. Адтуль прывезла кружэлку з двума песьнямі «Бітлз». Цяпер уся школа падбіваецца пад Галузу, каб тую кружэлку паслухаць. А яшчэ паглядзецца на партрэт Тэлесфора Данатавіча ў багетавай аправе, які Галуза павесіў

над сваім ложкам. Дзеля хохмы, вядома. Фотаздымак – Дунчонак стаіць ля моўніцы і чытае нейкае спавешчаньне – чужак зьняў з гарадзкой Дошкі гонару.

Цёткі-прыбіральшчыцы мыюць падлогу, гучна бразгаюць вёдрамі.

– Ці чула ты, што ноччу ў школу лезьлі? – на падлогу пляскае мокрая ануча.

– Ідзі ты! А чыя была зьмена?

– Пракопаўны. Перапудзілася так, што ў больніцу адвезьлі, на «хуткай». Дачка во званіла, казала, ляжыць у цяжкім стане...

Мішка таксама спыняецца.

– Чуў? – шапоча сябар, калі я, ужо зусім зьнямоглы, узыходжу на трэці паверх. – Вось дык пужнулі... Ты ж нікому не казаў... пра маю вандроўку?

Я матляю галавой і галава пачынае гарэць і слых поўніцца замарачным званам.

Першы ўрок у нас фізыка. Выкладчык, Леанід Пятровіч, – клёвы дзяхан. За спазьненньні ніколі не ўшчувае і наагул ніколі не падвышае голасу. Ці не таму ён адзіны ў школе настаўнік, які не займеў мянушкі і ўсе скрозь называюць яго Пятровічам. У мяне, дарэчы, па фізыцы адны пяцёркі, дарма, што займаемся па праграме дзясятага кляса.

Пятровіч штосьці піша на дошцы, мелькам азіраецца на дзьверы і махае нам рукой, маўляў, хутчэй сядайце.

Я плюхаюся на сваё месца, цісну да вушэй далоні і аднекуль з глыбіняў сьвядомасьці да мяне далятаюць малітоўныя словы: «Толькі б не памерла!» Ямчэй сыціскаю вушы, спрабуючы ўцяміць сэнс пачутага, і скрозь шум і звон да мяне далятаюць такія ж далёкія і незразумелыя словы: «Запішам тры асноўныя групы: дыямагнэтыкі, парамагнэтыкі і фэрамагнэтыкі...» Я згадваю раптам, пра што хацеў спытаць маці: пра свайго дзядзьку-паэта, які патануў напярэдадні вайны. Хто гэта там да яго прыходзіў? Мяне падхоплівае, як той вятрыска на даху, імкліва-урачысты сон, я панурваюся ў чорны атрамант забыцця і тут жа ўспываю з замарачнага прадонья.

– Ты што, заснуў? – нехта кратае мяне за плячук.

Я расплюшчваю вочы. Увесь кляс запытальна, нават з трывогай, глядзіць на мяне і я адчуваю на лобе дотык сухой і халоднай рукі.

– Э-ээ, браток, дык у цябе тэмпература, – прамаўляе Пятровіч, – давай хутчэй дадому, у пасьцель.

... На першым паверсе мяне сустракае неспакойны дырэктаравы голас:

– Загадчыца сталовай усё перагледзела: нічога не прапала...

Іншым разам я б прыхаваўся, каб не патрапляць дзерыку на вочы, але цяпер, не чуючы ног, шыбую па калідоры да шатні. Бздунчонак, на шчасьце, мяне ня бачыць: ходзіць на пару з мажным міліцыянтам, тузае зачыненыя на зіму вокны.

У шатні доўга шукаю сваю куртку і напаўголаса, сасьмяглымі вуснамі шапчу: «Толькі б не памерла...»

Ключ доўга не патрапляе ў шчыліну, нарэшце скрыгоча ў замку, я налягаю на дзьверы, скідваю куртку і, ужо амаль непрытомны, валюся на канапу. Канапа круціцца пада мною, дыван на сыценцы разьліваецца страшнай плямай, замарачна дрыжыць і мяне цягне на ваніты. Але самае страшнае – гэта дрыжыкі. Мяне калоціць як мае быць, нават сківіцу курчыць. Нацягваю коўдру да падбародзьдзя, потым накрываюся з галавой. Ляжу хвіліну і вокраччу паўзу ў спальню, сыцягваю коўдру з матчынага ложку...

Коўдры ціснуць грудзіну, стрымліваюць дыханьне, але паратунку няма: мяне па-ранейшаму трасе.

У галаве злым вятрыскам праносяцца карцінкі учорашняга дня, пакідаючы ў душы дакор і шкадаваньне. Учора ў нас была фізкультура. Наш 9-ты «А» маршыруе па залі і мы зь Мішкам раз-пораз азіраемся на Ленку Новікаву. Нізкарослая таўстуха адстала ад шыхта, і тупае, махаючы рукамі не ў такт хадзе. Мішка Дасюлін таксама пачынае махаць рукамі неўпапад нагам і Вакзал дзьме ў сьвістульку, загадваючы ўсім спыніцца.

– Новікава, колькі разоў паказваць?! Правая нага ідзе ўгору, абедзьве рукі ідуць управа, левая нага ідзе ўгору, рукі ідуць улева...

Расплюшчваю вочы... столь над галавой падае на мяне,

я ўлякнута зьмежваю павекі і бачу школьны калідор, але ня наш, а той, маскоўскі... у канцы калідора кволіцца жоўценькая лямпачка... я іду ў той бок, намагаючыся не рыпець масьніцамі, і там, у цьмяным сьвятле, бачу драўляную, падобную на ночвы, труну і сівыя пасмы нябожчыцы, што віснуць да падлогі... чаму ў вахцёркі такая несамавітая труна? – віруе ў галаве страхотная думка, і тут жа згадваю, што гаротніца атрымлівала калгасную пэнсію і на лепшую грошай не сабрала...

Нізкая столь ляціць на мяне, я прыхопліваюся і не разумею: дзе я і што са мной? Сэрца парывіста клякоча ў горле, само горла перасохла і галава расколваецца ад болю. Мне гарача. Я сьпіхваю зь сябе цяжар коўдраў, расшпільваю пінжак, потым кашулю і хворую чмуру разьвейвае панічны матчын голас:

– А дзетухна... а што з табой? – маці стаіць, сашчапіўшы рукі, а ўбачыўшы, што я жывы, зьнясілена аддзімаецца. – Гляджу – дзьверы расчыненыя і куртка ляжыць на падлозе... Ледзь не самлела зь перапуду...

Маці кране мой лабешнік.

– Гарыш увесь. Зараз табе што-небудзь дам.

Гэтага «што-небудзь» – пігулак, мікстуры ды розных прыпарак у маці цэлая шафка. Прынесла з паліклінікі.

Не распранаючыся, адно скінуўшы хустку, маці шыбуе на кухню, шамаціць пушачкамі ад лекаў, нарэшце піхае мне ў рот дзьве гаркавыя пігулкі і дае іх запіць ня менш гаркавай

мікстурай.

– І дзе цябе так праняло?

– На школьным даху, – шапчу гарачымі вуснамі і прыкусваю язык, зразумеўшы, што сказаў лішніцу.

...Праз паўгадзіны мне становіцца лягчэй. Столь ужо ня падае долу, канапа стаіць непарушна і дыван не расплываецца бруднай плямай. І толькі тупа баліць і кружыцца галава.

Я клічу маці.

– Ма!.. Вось ты спужалася, убачыўшы маю куртку, а можна памерці зь перапуду?

– Можна, калі сэрца кволае, – маці асыцярожна сядзе на край канапы.

– У нас у пасёлку, гэта яшчэ да вайны было, хлопец жыў, на пяць гадоў ад мяне старэйшы. Ён якраз з братам маім сябраваў. І вось аднойчы прыбягае позна ўвечары як ня свой: расхлістаны, бяз шапкі. Трасецца ўвесь і нічога сказаць ня можа. За шаптухай пабеглі, тая сьвянцонай вадой пырснула, грамніцу запаліла. Тады толькі пачаў языком варацаць. Ішоў, кажа, паўз французскі курган і штосьці яму там падалося. Курган у нас стаяў, непадалёку ад чыгункі. Казалі, там французаву хавалі, за часамі Напалеона. І, нібыта, раз на год, увосень, мерцэв'які з магілаў паўставалі. Якраз восень была. Карацей, прымоілася яму нешта – ён і кінуўся ў хмызы. Аж чуе, нехта ззаду бяжыць... дагнаў і шапку зьдэў з галавы... Мы адранку пабеглі з Пецькам, старэйшым братам, на тое месца. Глядзім, а вушанка на кусьце вісіць, за сук матузамі

пачапіўшыся. Ад той пары хлопец марнецъ стаў... З хаты не выходзіў, ні з кім не размаўляў, а перад самай вайной памёр, малады зусім.

— А хто гэта да дзядзькі Пятра прыходзіў? — пытаюся я, згадаўшы бацькавыя словы. — Старэйшага матчынага брата таксама пахавалі перад вайной: патануў у возеры.

— Хто прыходзіў... — маці чарговым разам ўздыхае, — савецкая ўлада прыходзіла. Ды ён жывым ня даўся: зарэзаўся нажніцамі.

— Як зарэзаўся? Ты ж казалася — патануў.

Маці моўчкі лашчыць мяне па галаве.

— А што ён такога зрабіў? Ну, вершы пісаў...

— Таму і прышлі, што пісаў... ды яшчэ па-беларуску, — маці падхопліваецца на ногі, — у мяне ж на плічэ ліпавы адвар выкіпае!

Вось яно як... летась мы зь Мішкам урокі белмовы зрывалі, а мой дзядзька, аказваецца, праз тую мову загінуў. Гэта што такое трэба напісаць, каб тыцнуць у сэрца нажніцамі?

Я ляжу з заплюшчанымі вачамі і з адчуваньнем, што лепшы сябар Мішка зьнянацку аддаліўся, счужанеў і што нейкая глыбокая, напоўненая іржавай вадой мяжа аддзяліла мяне ад усяго мінулага жыцця. У тым мінулым бесклапотным жыцці засталіся Мішка Дасюлін, савецкая ўлада, кастрычніцкія транспаранты, Тэлесфор Данатавіч Дунчонак, наша клясная, Надзея Мікітаўна Ёнас, і ўсе астатнія настаўнікі... Хаця не, ня ўсе... Пятровіч! Вось хто мог бы стаць дырэктарам

школы! Той бы ніколі не ганяў за даўгія валасы. Але ж хто яго паставіць?... Штосьці каротка рыпнула, і мне падалося, што гэта, зманліва і таямніча, адчынілася брама будучыні. Але насамрэч гэта маці, выходзячы з кухні, скрыпнула дзвя-рыма.

– На, выпі, – матчына далонь падбіваецца пад патыліцу, я глытаю цеплаваты адвар і ён ценькім цурком ліецца ў вушы. – Ліпа зь мёдам... адразу палягчэе.

Заўтра Галуза з Шутовічам зноў узьлезуць на пажарную лесьвіцу. Калі не заўтра дык пасьялязаўтра Бздунчонак іх перахопіць. Пагоніць, відаць, са школы. А калі яшчэ вахцёрка памрэ... Я страсянаю галавой, адганяючы страшную думку... Да вакацыяў засталася два дні. Магчыма, дзерык і не злапае чувакоў; пасьяля вакацыяў люк зачыняць на замок і пра Мішкаву вандроўку ўсе забудуцца – з гэтай шчаснай думкай камнем панурваюся ў вір трывожнага сну; і вось ужо бачу школьны дворык і чую тужлівы гуд машыны... па гуку пазнаю разьдзяўбаны Газ-51, на якім дзесяціклясьнікі вывучаюць аўтасправу, і які штодня езьдзіць па школьным двары... мутны чад засьціць вочы і немагчыма ўгледзець – хто гэта там едзе ў кодабу машыны... выціраю вочы далонямі і пазнаю Бздунчонка... «газон» павольна едзе па двары... я сыходжу ўбок, каб даць яму дарогу і ў гэтае імгненьне дзерык стукае кулаком па кабінцы і, выставіўшы руку, гарлае: – Вунь яны!.. толькі цяпер заўважаю Галузу з Шутовічам, якія ўзьбіраюцца па пажарнай лесьвіцы... нечакана Галуза, што

ўздываецца першым, зрываецца, ляціць долу... я спалохана ачомваюся і грудзіну кранае прыкры холад... Пануе ціша, ад якой закладае вушы і кружыцца галава. У мяне такое адчуваньне, што я лячу на арэлях.

– Ма!

– Што, дзетухта! – маці, у сваёй падзёртай начной кашулі, падбягае да канапы, мацае маю вільготную чупрыну. – Увесь жа ж мокры... зараз цябе пераапану.

– Ну, як ён там? – пытаецца праз якую хвіліну бацька са спальні.

– Сьпі ты ўжо... – маці сыцягвае зь мяне мокрую майку, насоўвае сухую, прымушае ўзьняцца з канапы. – Пастой крыху, бялізну памяняю.

Я стаю, не адчуваючы пад сабою ног, потым падаю на канапу – маці нават не пасьпела заслаць новую прасьціну, – і маё бязважкае цела ляціць ў кірунку цёмнай спаруды з адзіным сьветлым вакном пасярэдзіне. Асьветлены прастакутнік павялічваецца ў памерах і ў душы нараджаецца адчуваньне шчасьця: цётхна-вахцёрка сядзіць, схіліўшы сіваю галаву, і ў руках яе цьмяна бліскаюць вязальныя пруткі.

Патрыцый

Данілу Жукоўскаму

Сумным восеньскім днём прэзаік Аскольд Марцэвіч сядзеў за кампутарам і пісаў чарговы аповед. Сівенькае, алава-най водцені паўсьвятло цадзілася ў вокны, наганяла дрымоту, крывіла абамлелым позехам пісьменьніцкі рот і Аскольд, штохвілі зяхаючы, крэкаў ды паціраў задумліва-маршчыністы лабешнік. І пасья кожнага такога позеху кот Патрыцый, які спаў спаў за кампутарам, варушыў вухам і ціхенька вякаў.

Аскольду не пісалася: захрас на самым адказным эпізодзе, і ўваччу ўжо другі дзень запар брыніў напісаны заўчарашнім вечарам дыялёг.

– Ты мяне гоніш? – Андрэй споўз з канапы, укленьчў перад Наташай, крануўся вуснамі дзявочага калена.

– Не, толькі ня гэта! – Наташа прыхапілася, таропка абцягнула спадніцу.

– Наташа, я магу разьвітацца з жьшчыцём, але не з надзеяй... надзеяй бачыць цябе побач...

– Андрэй, ня трэба... – дзяўчына ўспыхнула, мелькам зірнула на гадзіннік.

– Ты кагосьці чакаеш? – Андрэй цяжска, як прыціснуты цяжарам Атлянт, падняўся на ногі.

– Я чакаю Аблонскага...

Далей пісаніна ня йшла. Герой аповесці разьвітваўся з сваёй каханай, мусіў сказаць нейкія шчымлівыя словы, але словы тыя не нараджаліся. Паволі санлівасыць зьбегла з вачэй і пісьменьнік усё з большым раздражненьнем і злосьцю глядзеў на экран. І вось, нарэшце, чхнуўшы, як мае быць, Аскольд прасьвятлеў з твару, пальцы заляпалі па клявіятуры і на экране зьявіліся наступныя радкі:

– *Наташа, з Аблонскім ты загінеш, а разам з табою загіну і я! Мне не перажыць... чуеш? не перажыць нашага расстаньня...*

Хвіліну пісьменьнік мыліў вуснамі, вывучаў напісанае, потым мацюкнуўся, рашуча сыцёр – і гэтыя радкі, і палову раней напісанага дыялёгу, – і, з інтанацыяй лёгкай істэрыкі, прашаптаў:

– Патрэбныя нестандартныя хады.

Пад бокам, блытаючы думкі, зазваніў тэлефон.

Аскольд чакаў званка з Саюзу пісьменьнікаў – там абяцалі творчую камандзіроўку ў Кіргізію, – таму, падхапіўшы слухаўку, ён гукнуў імя эспэшной начальніцы, але слухаўка азвалася голасам хаця і жаночым, але сіплаватым і незнаёмым.

– Гэта я ў васямнацатую кватэру патрапіла?

– Ну, – Аскольд тузануў валасы на грудзіне.

– У вас, я чула, кот живе... Якой ён пароды? Блакітная шыншыла?

– Ну, – гукнуў Аскольд, губляючы цяргеньне.

Слухаўка зьлёгка загула, насыпела працяглая паўза і жан-

чына на другім канцы дроту гульліва пралепятала: – А ці не пазнаёміць нам нашых кісуняў?

Ня цямячы – пра што гаворка, Аскольд перакрывіўся, загаварыў рашуча і непрыязна.

– Я ўвогуле працую, у часе абмежаваны, так што... калі ласка... без эківокаў.

– Ну што тут незразумелага: я шукаю жаніха для сваёй дзяўчынкі...

– Якой дзяўчынкі? – улякнута перапытаў Аскольд.

– Мальвіны... кошычкі маёй. Яны ж з вашым катом адной пароды...

– О-о-о! – вырвалася, нарэшце, з Аскольдавай грудзіны, – вам страшэнна пашанцавала! Патрыцый, як увойдзе ў смак, можа задаволіць ня толькі Мальвіну, але й яе гаспадыню! – Аскольд крутнуўся на ўслоне, на другім канцы дроту пакрыўджана хмыкнулі, памаўчалі дзеля прыліку, і занадта сур'ёзным голасам паведамілі: – Мы на пятым паверсе жывем, у трыццатай кватэры.

Званок прагучаў як ніколі дарэчы. На мінулым тыдні Аскольдава жонка паехала адпачыць да бацькоў; грошы, што пакінула, былі ў першы ж дзень прапітыя, і цяпер галодны Патрыцый не даваў спакою – блукаў па кватэры і здушана вякаў. У лядоўні, праўда, ляжала пакарабачаная путасіна, але ж яе трэбы было расыцягнуць на тры дні і, паводле графіка, рыбінага хваста кот мусіў атрымаць толькі адвячоркам.

Адчыніла яму бялявая саракоўка зь вялікімі грудзямі і даволі зграбнай паставай.

– Вось вам, шаноўная... кавалер, – Аскольд выпусціў кат і той адразу ж сігануў у кухню. – Вы яму што-небудзь дайце, а то я кагадзе з камандзіроўкі, не пасыпеў накарміць, – мовіў госьць і тут жа пачуў прагнае храбусьценне.

– За гэта не хвалойцеся, я яму поўны сподак «кацікету» насыпала. Вы, дарэчы, што даяце – сухі корм, ці кансэрвы?

– Патрыцый аддае перавагу рыбным кансэрвам, – з годнасьцю адказаў Аскольд і, падвысіўшы голас, крыкнуў свайму гадунцу: – Глядзі там, працуй з поўнай аддачай, як запавядаў вялікі Ленін!

– Дзіўнае імя, – выдыхнула гаспадыня, лёгкай усьмешкай ацаніўшы Аскольдавы жарцік, – упершыню такое чую.

– Мужчыны на Беларусі ўсе скрозь плебеі, няхай хоць кот будзе патрыцыям.

Саракоўка глянула на госьця зь вясёлым захапленьнем, чакала, відаць, кампліменту на свой адрас, але Аскольд рашуча павярнуўся і выбег з кватэры.

Сеўшы пры кампутары, ён цэлую гадзіну глядзеў на экран, тузаў валаскі на грудзіне, нарэшце сабраўся з думкамі і крануўся клявішаў.

– *Наташа, гэта жорстка! Тым часам, калі мяне змагла хвароба каханьня, калі я не валодаю сабой і шукаю сьмерці, ты кажаш мне пра Аблонскага...*

Аскольд прачытаў напісанае, здушана выдыхнуў: – Фу,

бля... – і сыціснуў скроні. Творчыя пакуты дарэшты выматалі душу. Глыбокім пісьменьніцкім нутром ён адчуваў: патрэбныя новыя сюжэтыя хады, нечаканая павароты. Замест усяго гэтага у сьвядомасьці гучала мілоснае бляяньне, на экран лезлі дакучлівыя дыялёгі, і калі б раптам у пакоі зьявіўся той самы Андрэй, герой аповеду, ён бы яго, не міргнуўшы вокам, пазбавіў жыцця. І акурат у той міг, калі творца згадаў пра капусны сякач, які вісеў на кухні і якім было зручна цюкнуць лірычнага героя па галаве, пакой напоўніўся нецярплівым тэлефонным зумканьнем.

– Паслухайце, гэта нейкі жах! Ён мне на ложак насцаў... – у слухаўцы ўсхліпнулі, і Аскольд, зразумеўшы, хто тэлефануе, знэрвавана заўважыў: – Пазначае тэрыторыю.

– Ён жа нічога ня можа... імпатэнт... адно разьдзёр Мальвіначы вуха... – на другім баку дроту замітусіліся, крыкнулі: – Зьлезь зь цюлю! – і Аскольд кінуў слухаўку...

Дзьверы трыццатай кватэры былі прачыненыя. Празаік пераступіў парог і ўбачыў жаночы азадак: гаспадыня кватэры стаяла вокрач і, ціснучы вуха да падлогі, шоргала пад канапай насадкай адпыльніка.

– Брысь, брысь, паскуда!

Празаік таксама плюхнуўся на калені, а ягоны гадунец, шкрабануўшы кіпцюрамі па дыване, узьбіўся на шафу.

– І навошта мне быў гэты кот?! Усю кватэру спаскудзіў, а чаго трэба не зрабіў, – жаночы голас дрыжэў і зрываўся.

– Парода такая: ён блакітны, яна блакітная... – пажарта-

ваў Аскольд і, угледзеўшы ката, пагрозьліва крыкнуў: – Злазь долу!

Гаспадыня такога жарту як і ня чула: – І што за кацера такая? Кошку задаволіць – і то ня можа, – жанчына узылезла на канапу, хацела схапіць ката за шкірку, але той махнуў лапай й на шляхетным жаночым носе стаў набіраць чырвані кручкаваты пісяг.

– Паця, цябе што, вучыць трэба? – душа пісьменьніцкая, аж па край, напоўнілася безразважнай весялосцю. – Глядзі і вучыся! – Аскольд абхапіў гаспадыню за шырокія клубы, апусьціў на падлогу.

Гаспадыня адхінулася, уперлася локцем у ягоную грудзіну: – Вы што, ашалелі?! Я зараз паклічу суседку!

– Вы аматарка групавухі? – зноўку пажартаваў Аскольд і прагнай пяцярнёй сьлізгануў па дрыготкім, як тая квашаніна, азадку.

Імгненьне гаспадыня яшчэ супраціўлялася, ухілялася ад пацалункаў, а потым зморана апусьціла рукі і яны кулём палцелі на канапу. Сьледам за імі на канапу скочыў Патрыцый. Аскольд скінуў яго нецярплівай нагой і, выцягваючы зпад станіка важкія грудзі, пачуў гарачы шэпт: – Пойдзем пад душ.

Празь дзьве гадзіны, з катом пад пахай, пражыц пераступіў парог сваёй кватэры і зірнуў у люстра, што вісела ў прысьветнай. Чырванаватая, пазначаная адбіткамі трох зубоў, плям-

ка на шыі зьлёгка шчымела і вярэдзіла душу: жонка магла ў любую хвіліну вярнуцца і пацікавіцца – хто яго пакусаў? Аскольд памацаў пляміну, рассунуў шырокія плечы і, з пачуцьцём глыбокага задавальненьня, адрыгнуў кіслай капустай. І ў той жа міг вочы пісьменьніцкія пасур’ёзьнелі, зірнулі ў залюстэркавую далячынь, і Аскольд – сыцярожка, на цырлах, – пайшоў да кампутара. Ён прысеў на край услона, ускудлаціў вільготную чупрыну, зь нечуваным натхненьнем закалаціў пальцамі па клявіятуры.

– Ты напрайдзе чакаеш Аблонскага? Гэтага прышчаптага ананіста?

Андрэй схопіў Наташу за клубы, кінуў на канапу.

У гэтым месцы празаік захоплена пацёр далоні.

– Вы што, звар’яцелі?! – пралеянула дзяўчына, – я зараз паклічу маму!

– Маму я трахну іншым разам, – з гэтымі словамі Андрэй задзёр Наташы спадніцу, ірвануў долу трусікі, ускінуў на плечы дзявочыя ногі, якія галавакружна пахлі горнай лывандай...

Аскольд працаваў як апантаны, да самай ночы, і перапыніўся толькі на хвіліну, калі Патрыцый, з лагодным варкатам, пацёрся аб лытку. Іншым разам ён бы адкінуў ката, каб не замінаў творчаму натхненьню, але тут рушыў на кухню, выцягнуў зь лядоўні пакарабачаную путасіну.

– Еш, заслужыў, – прамовіў пісьменьнік і пабег дапісваць аповед.

Зямля мая вечная

*... Мне подарила земля моя вечная,
Самая добрая и человечная.*

(Песьня брэжнеўскай пары)

Пагодным ліпеньскім ранкам – тою парою, калі азярышчанскія вуліцы былі яшчэ пустэльнымі, а неба ружова туманілася, – да будынку раённага Дома культуры падкаціла запыленая «Кубань».

– Ну што, Нінэль Іванаўна... паехалі? – гукнуў кучаравы вадзіла, адчыніўшы дзверцы, і тая, да каго ён звяртаўся, заклапочана паглядзела на бокі.

Нінэль Іванаўна, маладая, злёгка сухаватая жанчына ў сінім гарнітурчыку, стаяла на эрдэкоўскім ганку і, мяркуючы па ўсім, некага чакала.

– Бузілы няма. Сто разоў казала: а сёмай, ля Дома культуры... І вось... паўгадзіны тут гуляю, – парывіста ўздыхнула Нінэль Іванаўна.

– Дык мо пад'едзем пад яго? Тут недалёка, – кіроўца, зламаўшы пару запалак, прыпаліў папяросіну, запытальна кіўнуў жанчыне, і Нінэль Іванаўна, узяўшыся на дыбачкі і азірнуўшы наваколле, ускочыла ў аўтобус.

Скаланаючы ранішнюю цішу змораным гудам, «Кубань»

праехалася ў канец Чырвонаармейскай вуліцы, павярнула ў завулак і спынілася ля хаты загадчыцы раённага таварыства «Веды» Ксеніі Каралюк.

– Зірну, дзе ён там, – мовіў кіроўца, адчыніўшы дзверцы, а Нінэль Іванаўна, прыціснуўшыся скроньню да халоднага шкла, разам з уздыхам прашаптала: – Ну дамаўляліся ж... і як так можна?

Пра тое, што Ксенія Каралюк пабралася з оперным сьпеваком, Рэмам Ісаевічам Бузілам, азярышчанцы даведаліся на майскія сьвяты. Тады ў Доме культуры ладзілі гулянку, і Ксенчын абраньнік, добра падпіўшы, прасьпяваў – без усялякага музычнага суправаджэньня – эпіталаму з оперы Рубінштэйна «Нэрон». Прасьпяваў проста так, дзеля сьмеху, але ўсе, хто быў у зале, адразу прыцішыліся, уражаныя магутным басам. Больш ад астатніх уразілася Нінэль Іванаўна. Дырэктарка Дому культуры была выхавана на клясычнай музыцы, гарача любіла Рахманінава, а таму адразу ж падляцела да сьпевака.

«Калі б вы ведалі, як прыемна пачуць тут, у богам забытым Азярышчы, клясычны *basso cantante*», – паведаміла Нінэль Іванаўна, не даючы рады ўтаймаваць душэўнае хваляваньне. Уладальнік клясычнага басу кіўнуў на знак падзякі, прапанаваў выпіць зь ім на брудэршафт, але тут жа быў узяты жонкай пад руку і адведзены ад стала.

Праз пару дзён яны сустрэліся на вуліцы.

«Вы нават не ўяўляеце – як я рада вас бачыць», – яшчэ здаля выгукнула Нінэль Іванаўна, перабягаючы дарогу, а калі сьпявак, азірнуўшыся, прыклаўся вуснамі да яе рукі, здрыганулася ад захаплення.

Размова у іх, аднак, не заладзілася. «Ну, сьпяваў калісьці... у Казанскай опэры», – выдыхнуў, з сарамлівай гіморай на вуснах, опэрны расстрыга. «Скажыце, Рэм Ісаевіч, а якая была ваша апошняя партыя?» – не сунімалася загадчыца Дома культуры, і сьпявак, згадаўшы Міракля з «Казак Гофмана», усё з той жа сарамлівай гіморай папрасіў пазычыць яму тры рублі...

Дзьверцы ціха бразнулі і Нінэль Іванаўна, разганяючы дрымоту, правяла рукой па твары.

– Спаў, – каротка заўважыў вадзіла. Прыпаліўшы прыгаслую папяросіну, хлопец імклівым рухам працёр анучкай запацелае шкло. – Учора ўзяў лішку, цяпер устаць ня можа, – хлопец зацягнуўся папяросай і разам з дымам выдыхнуў: – Ксеня лаецца. Ня сёньня, дык заўтра пагоніць небараку.

Нінэль Іванаўна заклапочана паглядзела ў акно.

Зь весніц Ксенчынага двара паважнай хадою выйшаў белы певень. Агледзеўшы круглявым вокам запыленую «Кубань», ён выцягнуў шыю, зьбіраючыся засьпяваць, ды тут у хлёўчуку, што стаяў ля хаты, залапаталі крылы, пачулася кудахтаньне, і певень, страсянуўшы віслым грэбнем, стаў тураваць чубатцы. «Куд-куд-куд-куда-а! Куда!» – загарлалі пе-

вень з курыцай, прычым гэтае самае «Куда-а!» гучала ў разнабой і Нінэль Іванаўна з прафэсійным дакорам хітнула галавою.

Кудахтаньне спарадзіла ў душы неспакой; неспакой – трапяткі і халодны – паблukaў пад дыхніцай, засяродзіўся ў грудзіне і неўзабаве вырваўся адтуль парывістым уздыхам. Нінэль Іванаўна тарганула пальцам, паказваючы вадзілу, каб той пасыгналіў, і наваколье пакрыў натужлівы зык. Ксенчын певень пры гэтым пакінуў кудахтаць, а калі аўтамабільная гудзёлка аціхла, махнуў крыламі і нема галёкнуў.

– Во ў каго галасіна, – кіроўца апусьціў шкло і жартам гукнуў пеўню: – Давай, Пятро, з намі... на конкурс мастацкай самадзейнасьці. А то там усе безгалосыя...

Певень у адказ натапырыўся, а з Ксенчынага падворку пачуўся сіплавата-непракерханы голас Рэма Ісаевіча:

– Безгалосыя, ды ня ўсе...

Ужо ля весьніц сыпавак адкерхаўся, аксамітным барытонам засьпяваў:

Мне грустно и легко-о;

Печаль моя светла-а;

Печаль моя полна тобою-у-у...¹

Залазячы з аўтобус, Рэм Ісаевіч падміргнуў вадзіле – майляў, цяжка, браце, без апахмелу, – а плюхнуўшыся на сяд-

¹ Раманс М. Рымскага-Корсакава на верш А. Пушкіна.

зеньне, дыхнуў гарэлачным перагарам і, ужо зьвяртаючыся да Нінэлі Іванаўны, загаварыў, паціраючы рукі:

– Не, што не кажыце, а Рымскі-Корсакаў – арыстакрат духу. Заўсёды стрыманы, і сумуе зусім ня так, як Рахманінаў, – было бачна, што Рэм Ісаевіч яшчэ дарэшты не працьверазеў.

Нінэль Іванаўна паглядзела на вадзілу і той, крутнуўшы ключ запальваньня, сьмяшлівымі вачыма прамовіў: «Нічога, дорогаю працьверазее».

Новы, пяты па ліку, Ксенчын муж быў запойным п’яніцам. Праўда, сама Ксеня гэты факт як магла прыхоўвала, і калі хто зь сябровак з усмешкаю пытаўся: – А чаго гэта твайго Рэма ня бачна? – з бабскай экзальтацыяй, расьцягваючы зыкі, гукала: – Хворы ё-о-он... Пры гэтым усім было вядома: Рэм сыпіць на гарышчы жончынай хаты ў абдымку з бутлем самаробнага віна. Ксенчын дзед быў вядомым на ўсю акругу мічурынцам; пакінуў па сабе вялікі сад, пчальнік і мэханічную сокавыціскалку, і ўнучка штовосень ставіла на гарышчы па дваццаць бутляў самаробнай «дамагі».

Калі ж, прыкладна раз на тыдзень, сыпявак выходзіў на прагулянку, дык абавязкова прасіў каго-небудзь пазычыць яму тры рублі й потым да самага закрыцця сядзеў у азярышчанскім рэстаране – піў каву з каньяком, чапляўся да афіцыянтка, а часам, па просьбе наведнікаў, выконваў у суправаджэньні рэстараннага ВІА папулярныя расейскія рамансы.

Даўгі потым вяртала жонка. Пры гэтым Ксенія чырване-

ла і, панурыўшы вочы, кожнага разу казалася: «Ён у мяне такі няўважлівы, такі няўважлівы... Пакіну грошы на сталё, а ён не заўважыць – у людзей пазычае». Ну і, вядома, надта раўнавала мужа да навакольных кабецін. Дый было з чаго. Рэм Ісаевіч сваімі далікатнымі манерамі й размовамі аб высокім мастацтве дарэшты зачараваў азярышчанака. У той жа Нінэлі Іванаўны заўсёды кружылася галава, калі сыпявак цалаваў ёй руку. Для яе гэта быў чалавек зь іншага сьвету – сьвету, дзе буваюць чалавечыя жарсыці, дзе гучыць Рахманінаў, а цёмнае неба асьвятляюць вогнепырскія фэервэркі. Яшчэ здалёк, пабачыўшы Рэма Ісаевіча, Нінэль Іванаўна з гатовасьцю адчыняла сумачку, каб пазычыць артысту трульнік і пры тым ніколі не прасіла Ксенію вярнуць даўгі. Вось і нядаўна, перахапіўшы цупкую паперку, Рэм Ісаевіч прыклаўся да Нінэльчынай рукі, стоеным голасам запытаўся: «Што я магу зрабіць дзеля вас, багіня?» – і Нінэль Іванаўна, уражаная такім камплімантам, пралепятала: «3 ліпеня ў вобласць едзем... на міжраённы агляд мастацкай самадзейнасьці...» – і, ня скончыўшы фразы, узяла на сыпевака дапытлівыя вочы.

Сыпявак з задуманай павольнасьцю пачухаў няголенае падбародзьдзе. Яму, прафэсійнаму выканаўцу, удзельнічаць у аглядзе мастацкай самадзейнасьці ніяк не выпадала, таму, памаўчаўшы, Рэм Ісаевіч каротка выдыхнуў: «Ксенія...»

Наступным ранкам Нінэль Іванаўна пасьпяшала ў кабінэт загадчыцы раённага таварыства «Веды». Гаспадыня кабінэту сустрэла наведніцу з робленай прыязнасьцю, пачаставала

гарбатаю, а пачуўшы пра міжраённы агляд мастацкай самадзейнасьці, раўніва павяла паскубаным брывом. «Ды разам паедзеце... у крамы зазірняце... а я табе за гэта лекцыю арганізую... пра баптыстаў», – з жарсыцю паведаміла Нінэль Іванаўна, і гаспадыня кабінэту, дапіўшы гарбату, здушана прамармытала: «Падумаем».

Аўтобус крутнуўся па азярышчанскіх вуліцах, выехаў на шашу і толькі тады, пад мернае вуркатаньне матору, Нінэль Іванаўна задала пытаньне, якое халадзіла язык:

– А чаму Ксеня не паехала?

– Хворая яна-а, – прасьпяваў, перадражніваючы жонку, Рэм Ісаевіч і недарэчны жарцік гэты вохкай трывогай адбіўся пад Нінэльчыным сэрцам.

Яшчэ ўчора паездка ў вобласць выглядала трыюмфальнай. Нінэль Іванаўна з асалодаю ўяўляла – як уразіцца журы, пачуўшы клясычны basso cantante, як натхнёна яно будучь біць у ладкі, а потым, насуперак правілам, папрасіць азярышчанскага самародка прасьпяваць што-небудзь на bis... І вось цяпер, калі яна сказеліла вочы на самародка, у сьвядомасьці зварухнулася, выпетраўшы на міг ўсе астатнія думкі, страхавітае пытаньне: «А як нап'ецца, ды сарве выступ?» На памяць прыйшоў аповед пра тое, як артыст Бузіла, пад час спэктаклю ў Казанскай опэры, зваліўся, п'яны, у аркестравую яму (пра гэта казалі ў адной жаночай кампаніі), і цела – ад макаўкі да халодных пятак – працялі нэр-

вовыя дрыжкі. «Кубань» запаволіла рух, збочыла з шашы на гравійку, і пад нагамі Нінэльчынымі гучна бразнулі бутэлькі. Бутэлечны бразгат, дзякаваць богу, да Бузілавых вушэй не даляцеў: артыст тым часам укідваў у рот прапанаваную вадзілам папяросу. Нінэль Іванаўны нахілілася да сумкі, піхнула між бутэлек насоўку, сыціснула сумку нагамі. Гарэлку яна везла Лёшку Пісарэвічу, зь якім колісь вучылася ў музвучэльні, і які цяпер кіраваў у Гарадку аркестрам народных інструмэнтаў. Свайго аркестру ў Азярышчы не было, таму давялося дамаўляцца наконт акампанэмэнту з гарадчукамі.

«Кубань» ізноў страсянула; вадзіла, імпэтна круцячы руль, выгукнуў: – Йоп! – і, абмінуўшы калдабан, зь вясёлым дакорам зазначыў: – Пях і на шашы поўна. А мы ў Бычкі плішчымся. Каб не разваліцца па дарозе.

Нінэль Іванаўна ўдыхнула паветра, каб паведаміць, што бычкоўскія дзеўкі – самыя галасістыя ў раёне, ды закашлялася ад едкага пылу, якім – цягам хвіліны – напоўніўся салён. Керхануўшы, яна сплюнула неўпрыкмет густую сьліну, і нерухомымі вачыма стала глядзець на прыдарожныя кусты, што плылі за вокнамі.

У Бычках, на парозе мясцовага клубу, іх сустракаў людзкі гурт: пяць дзяўчат, пару хлопцаў на матацыклах ды чатыры бабулі з клункамі.

– А дзе Люся? – запыталася Нінэль Іванаўна, калі дзяўчынны, адна за адной, сталі ўбязгаць у салён.

– Радоўку адбывае, – гамузам адказалі дзяўчыны, і Нінэль Іванаўна, ня надта зразумеўшы – што там адбывае Люся, чарговым разам уздыхнула.

– Шафёр! Вазьміце да Гарадка! Аўтобуса не было, – загадзілі знадворку бабулі.

Вадзіла махнуў рукой, бабулі сьпехам палезьлі ў аўтобус; шэры гусак, які цягнуў шыю з лазовай кашолкі, вітаў усіх рыпучым крыкам, і Рэм Ісаевіч, які спаў, прытуліўшы голаў да шыбы, няўцямна мацюкнуўся спрасонку.

Дарога пасья Бычкоў зусім сапсавалася. «Кубань» матляла ўбокі, трэсла на калдобінах, а на адным з паваротаў так страсянула, што сонны артыст пабіў сабе лабаціну, стукнуўшыся аб жалезную білу.

Усе, хто быў у аўтобусе, разам суціхлі – нават гусак пакінуў гергетаць, і Нінэль Іванаўна вырашыла ўзбадзёрыць публіку.

– Ну-ка, дзяўчаты, паўторам рэпэртуар, – Нінэль Іванаўна падняла рукі. – «Радость и беда» – пачынаем з прыпеву...

– «Радам, радам радасть и беда-а; нада, нада чоткий дать ответ...» – грывнулі бычкоўскія пяхі і Нінэль Іванаўна абурана ляснула ў далоні.

– Дзяўчынкі, колькі можна паўтараць... Ня «радам», а «рядом»... Ну, хорам: ріа-дом...

Бабулі, што сядзелі на заднім сядзеньні, улякнута залыпалі вачамі – падумалі, што гэта іх таксама тычыцца – і ра-

зам зь дзяўчынамі выдыхнулі: – Рі-адом.

– Рэм Ісаевіч, дапамагайце, – з адчаем крыкнула Нінэль Іванаўна, убачыўшы, што на Бузілавым лабешніку наліваецца чырваньню вялікі гузак.

– Выпьем, ей-богу, ещѐ-о... – загарлаў, дзеля прачысткі глоткі, сыпявак, і голас ягоны, упоравень з трасянінай, азваўся перарывістым: – О-о-о-о! Загарлаў Рэм Ісаевіч на ўсю моц сваіх артыстычных лёгкіх, таму вадзіла крутнуў руль ня ў той бок, гусак спалохана крэкнуў, а адна з бабуляў, наваліўшыся на сяброўку, таропка перахрысыцілася.

* * *

За абабітымі дэрматынавым матрасам дзвьярыма, мяркуючы па ўсім, таўклася процьма народу. Дзьверы зь нясьмелым рыпам падаліся і ў пройме паўстала цыбатая, дарэшты заюшаная кабета.

– Што, з Азярышча? – запыталася цыба, пацямнеўшы з твару. – У вас а дзясятай прагон, а вы калі прыехалі?

Нінэль перасмыкнула плячыма, а кабета, працягнуўшы пакамечаны лісток, сыцішана паведаміла: – Ідзіце ў залю. Там зараз шумілінцы рэпэціруюць.

Зьбягаючы па прыступках, Нінэль Іванаўна зазірнула ў лісток. Гэта была праграма міжраённага агляду-конкурсу мастацкай самадзейнасьці. «Шумят хлеба». Исп. Р. Бузилло.» – мільганула ўваччу і, разам з уздыхам, з грудзі вырваліся

дроґкія словы: – І як там усё будзе?

... У зале, дзе мусіў адбыцца конкурс, швэндаліся дзеўкі ў нацыянальных строях і гучаў надрыўны мужчынскі голас: – Тучным колхозным колосом встречает гостей Шумилинская земля!

– Ніна! – сіпата гукнулі з-за кулісаў і Нінэль Іванаўна, на-струніўшыся, пазнала па голасе Лёшку Пісарэвіча. – Ну дзе вы ходзіце, далібог... – Лёшка скочыў са сцэны, хацеў яшчэ нешта сказаць, ды, скасіўшы вока на торбу, якую трымала былая аднакурсніца, ляснуў у далоні й сарваным голасам крыкнуў:

– Шуміліна! Сыходзь са сцэны!

Шумілінцы пачалі абурацца, а Лёшка, узважаўшы рукою торбу, азірнуўся на бокі, стоена запытаў: – У цябе там што – вакальны сэкстэт?

– Квінтэт, – удакладніла Нінэль Іванаўна, – і яшчэ саліст. Я ж табе казалі... па тэлефоне.

Лёшка Пісарэвіч спахмурнеў, загаварыў рэчытатывам, з інтанацыяй лаянкі: – Ну вы даяце... Зь дзеўкамі тваімі мы сыпеліся-сыграліся, а саліст? Я ж яго ў вочы ня бачыў.

І тут ужо Нінэлі Іванаўне давялося азірнулася і сыцішаным голасам паведаміць: – Не хвалюйся, яму хопіць аднаго прагону.

Бычкоўскія дзеўкі чатыры разы ездзілі ў Гарадок на рэпэтыцыі, але ўсё адно: суладнага сыпеву з аркестрам ніяк не

атрымлівалася. Дый з вымаўленьнем былі праблемы. Вось і цяпер, сёмым прагонам, дзеўкі гукнулі: – «Радам, радам», – Нінэль Іванаўна бліснула гнеўным вокам, пяюхі, схамянуўшыся, выдыхнулі: – р-рядасть и беда...» – і далей прасьпявалі як належыць:

*Нада, нада цьвёрдый даць атвет:
Солнечнаму миру – Да! Да! Да!
Ядзернаму взрыву – Нет! Нет!*

– Н-ниэ-эт! – выдыхнула разам зь пяюхамі Нінэль Іванаўна, дырыгуючы фінал песьні ў экспансіўнай манеры Густава Эрнэсакса² – трасучы галавой і ўзьнятымі ўгору кулакамі.

Пасьля восьмага прагону Лёшка, які кіраваў аркестрам і ўадначас граў на баяне, аддзьмуўся, змучана прамовіў:

– Ну што, давай свайго саліста...

Нінэль Іванаўна агледзела залю.

– Рэм Ісаевіч! – у голасе прагучала лёгкая паніка. Нінэль Іванаўна прабегла па залі, выскачыла ў калідор, потым, расьпыхваючы дзяўчын у нацыянальных строях, вылецела на падворак.

² Знакаміты эстонскі харавы дырыгент.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.